

Míněné (= intentum) / Intentum (= míněné)

Zejména pod vlivem počátků geometrického uvažování se stalo základní potřebou najít proti příliš živě se proměňujícímu myšlení nějaký způsob, jak zachytit a upevnit „myšlené“ resp. „míněné“ (cogitatum, intentum).- Dlouho ovšem unikalo i velkým myslitelům, že toto „míněné“ nemusí samo mít neměnnou povahu. Někteří byli zprvu dokonce přesvědčeni, že o tom, co se mění, nelze nic pravdivého vyslovit. Tomu se principiálně vzepřel jako první asi až Aristotelés, i když jisté náběhy k tomu lze shledat i dlouho před ním, ovšem nikoli v té principiální rovině. Hérakleitos sice byl hluboce přesvědčen, že se proměňuje naprosto všechno („vše teče“), ale nevyvodil z toho zásadní závěry takové povahy, že by byl jen naznačoval možnost přesného pojmového uchopení „změny“ resp. „pohybu“, jak to učinil právě Aristotelés, když postuloval možnost FYSIKY jako jediné teoretické filosofické disciplíny, která se zabývá tím, čeho je mnoho a co se mění. Ani on však nedokázal jít dost daleko, aby zpochybnil neměnnost „pravdy“ samé, ale naopak měl za to, že nejbližší „pravdě“ je v tomto světě to, co se mění co nejméně anebo naprosto pravidelně (jako třeba hvězdná obloha). Od té doby se problém změny vleče dějinami (evropského) myšlení, aniž by se komu zdařilo jej zvládnout ryze pojmově: buď se pokusy o to vrací k prostředkům narativním, anebo se „změnu“ pokoušejí ne-li zcela popřít, tedy maximálně relativizovat nebo výslovně subjektivizovat (Augustin). Přitom ovšem po celou tu dlouhou dobu jsou jak myslitelé (a vědci), tak docela obyčejní lidé ve svém každodenním životě nejen nuceni počítat s nejrozmanitějšími změnami, ale musí čelit i stejně každodenní zkušenosti, že to hledané a žádoucí pevné a neměnné prostě nelze nikde najít, nýbrž že můžeme jen odlišovat změny rychlé od pomalých (jakož i to, že ty pomalé a tedy relativně nejvíc „trvalé“ musí být velmi ‚pracně‘ a ‚důmyslně‘ jako trvalé udržovány, a to na podkladě a základě nesmírně rychlých změn na nejnižších úrovních). Naproti tomu však zejména většina přírodovědců v posledních desetiletích (resp. staletích) stále více (hlavně pod vlivem empirismu a pozitivismu) zapomíná na to, že lidská zkušenost (i v přírodovědě) se týká nejenom smyslově vnímatelných skutečností, ale také takových „předmětů“ (necháme stranou, zda je budeme považovat za „skutečné“ či nikoli, a za jakých podmínek), které mohou být pouze „míněny“, ale nikde se s nimi nemůžeme setkat jako se smyslově vnímatelnými a „empiricky“ doložitelnými resp. vykazatelnými. Už Hume připustil, že matematické „předměty“ se vymykají „empirii“, tj. že nemohou být odvozovány z „počitků“ (vněmů, impresí apod.), ale nejde jen o čísla a geometrické obrazce. A tak nadále zůstává problém, jak „mínit“ a zejména „pojmově uchopit“ změnu jako „intentum“, tj. jak vypracovat pojmový model, pojmový „konstrukt“ změny, která má svůj počátek, průběh i konec, ale po celou dobu svého dění zůstává „jedním“, tj. „událostí“.

(Písek, 051022-1.)